

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 338.48
JEL Classification: O10, R58

DOI: 10.37332/2309-1533.2023.2.15

Шишковський А.О.,
*аспірант** кафедри міжнародної економіки,
Бродовська О.Г.,
канд. екон. наук,
*докторант*** кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Shyshkovskiy A.O.,
postgraduate student at the department of international economics,
Brodovska O.H.,
cand.sc.(econ.), doctoral student at the
department of international economics,
West Ukrainian National University, Ternopil

KEY ASPECTS AND PRIORITIES OF POST-WAR DEVELOPMENT FOR UKRAINE

Постановка проблеми. На даний момент Україна опинилась у дуже не простій, втім історично важливій фазі свого розвитку. Цілий ряд внутрішньополітичних проблем було доповнено цілою низкою викликів, котрі спричинило повномасштабне вторгнення північної держави-терориста. Попри колосальні руйнування житлової, підприємницької, військової та критичної інфраструктури, Україна також отримала безпрецедентне визнання, світову підтримку та небачені раніше вікна економічних можливостей. Очевидно, неможливо вести мову про звичне ведення бізнесу на даний момент, проте, державний апарат разом з підприємцями та експертами вже сьогодні повинні розглядати системні кроки, котрі буде необхідно зробити одразу по закінченню бойових дій та отримання чітких гарантій безпеки, а також ті кроки і реформативні дії, які можна реалізувати вже сьогодні. Виклики небачених масштабів потребують сміливих рішень у різного роду галузях, зокрема у монетарній політиці, нормативно-правовій базі, стимуляції розвитку малого та середнього бізнесу, митній та адміністративній реформах, а також у подальшій цифровізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо стратегій економічного та політичного розвитку України в повоєнний період турбує багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Особливим чином можна відзначити науковий доробок Марачевської А. [1], а також Братко О., Саламона І. [2]. Надзвичайно важливими можна вважати і антикризові дослідження Єпіфанова І. та Болотнова Д., котрі мають всі передумови для емпіричного застосування як на локальних, так і на глобальних рівнях [3]. Втім, загалом можна зробити висновок, що вчені не дійшли консенсусу щодо багатьох питань, зокрема податкових змін та остаточного вигляду інституційних реформ, а, отже, подальші диспути, дослідження та ґрунтовні обговорення мають мати місце вже сьогодні.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі поточного стану справ української економіки, правової системи, а також позиції на світовій політичній арені, аби визначити пріоритетні

* Науковий керівник: Зварич І.Я. – д-р екон. наук, професор

** Науковий консультант: Зварич І.Я. – д-р екон. наук, професор

кроки, які мають бути зроблені у повоєнний період першочергово, а також основні положення, які повинні бути взяті до уваги вже сьогодні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна, що триває, призвела до відкату багатьох інституційних досягнень довоєнних реформ. Влада централізована, прозорість зменшена, а логіка ефективності ринку поступається доцільності воєнного часу. До завершення військових дій і вигнання російських військ з української землі залишається мало надії на інституційну реформу. Однак на етапі відновлення слід скасувати різного роду обмеження воєнного часу та негайно здійснити низку інституційних реформ. Важливо наголосити, що першочерговим завданням серед них є подальша інтеграція з Європейським Союзом, адже будь-які подальші зміни повинні крокувати в межах європейської економічної парадигми, котра має слугувати як чіткий геополітичний компас головним чином для українського політикуму. Співпраця з ЄС по-справжньому активізувалася після 2009 року, коли Україна стала одним із геополітичних партнерів ЄС у рамках Ініціативи Східного партнерства. Підписання навесні 2014 року Угоди про асоціацію (УА) поглибило співпрацю до рівня стратегічного партнерства, що потенційно відкрило для України перспективу членства в ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС мала значний вплив на політику уряду, оскільки ключові реформи розпочали поступову модернізацію країни, котра, безумовно, повинна мати продовження. Очевидно, що попередні темпи впровадження реформ залишали бажати кращого, адже кількісні і якісні показники видавались суттєво незадовільними, першочергово – для українського суспільства. Однак, об'єктивно проаналізувавши багатопланові показники, можна дійти до висновку, що, попри всі складнощі, було досягнуто значних успіхів. Вплив був різноспрямованим, оскільки від України очікували певних фундаментальних змін, таких як децентралізація, реформа державної служби та судова реформа. Вони мали стати основою для ширших реформ і подальшого впровадження широких галузевих перетворень, і можна з впевненістю стверджувати, що як тоді, так і зараз, так і в повоєнний час зазначені реформи матимуть чільну роль у трансформації України. Іншими словами, треба визнати, що в плані центральних постулатів не варто чекати на «вінайдення велосипеда». Креативність, нові підходи та високі стандарти можна і потрібно включати у процеси розвитку держави; проте, реформи судової системи, державної служби децентралізації мають відбутись повною мірою, всі попередні помилки мають бути виправлені, а трансформаційні процеси – завершені [4; 5].

Значних успіхів Україна досягла в «торгівельних частинах» Угоди, спрямованих на зниження митних зборів та усунення нетарифних бар'єрів для українського експорту на ринки ЄС. Зміни в «галузевій» частині Угоди, яка передбачала кроки в окремих сферах від енергетики до освіти, досягли різного ступеня прогресу, від «готових до інтеграції в єдиний ринок ЄС» секторів, таких як державні закупівлі або технічного регулювання, до «непопулярних секторів», таких як освіта чи поштові послуги. Втім, беручи до уваги цілу низку перешкод, які спіткали Україну у 2022–2023 роках стосовно експорту агропромислової продукції в країни ЄС, даний сектор економічної співпраці потребує великої уваги. Якщо в попередні роки проблема полягала в невідповідності рідного роду стандартам ЄС, у бюрократичній тяганині, корупційній складовій, то станом на сьогодні можна впевнено стверджувати, що мова повинна йти і про певний політичний діалог. Річ у тім, що цілий ряд країн ЄС, на чолі з Польщею, вжили заходів для запобігання потраплянню української продукції на європейські ринки, надаючи перевагу власним економічним і політичним інтересам. Безсумнівно, дані кроки важко класифікувати як «дружні» та взаємовигідні. Потрібно розуміти, що згаданий конфлікт інтересів нікуди не зникне і в повоєнний період, а, отже, Україна, маючи значні потужності агропромислового комплексу, повинна домогтись умов рівного доступу до Європейських ринків [4].

Станом на листопад 2022 року державна оцінка виконання Плану дій УА на 2014–2024 рр. склала 66 %. Відповідно до незалежної оцінки Українського центру європейської політики, загальний прогрес становив 49 % станом на перше півріччя 2021 року, яке включало як повністю виконані зобов'язання, так і проміжні результати. Громадський моніторинг оцінив чистий повний прогрес у 25,6 % зобов'язань, передбачених Угодою (та сама дата оцінки). Шлях реформ в Україні після розпаду Радянського Союзу характеризувався численними поворотами. Важливим фактом, який потребує уваги, є те, що зона вільної торгівлі з ЄС у поєднанні з одностороннім скасуванням Росією попередньої двосторонньої угоди про вільну торгівлю 1 січня 2016 року призвела до радикальної переорієнтації української торгівлі на ЄС. Роль ЄС в експорті українських товарів зросла з 23,6 % у 2013 році до 36,2 % у 2021 році. Помітний прогрес у виконанні Плану дій Угоди про асоціацію дозволив надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року, хоча основним тригером надання Україні такого статусу стали драматичні геополітичні події, зокрема російське вторгнення. Отож, як і український уряд, так і український бізнес, повинні докласти всіх зусиль, аби зайняти лідируючі позиції на європейських ринках. Економіки країн ЄС становлять приблизно 24 % світової економіки, що свідчить про їхню надзвичайну купівельну спроможність і про потенційно високу вигоду від налагодження стійких торговельних зв'язків. Першочергово на дипломатичному рівні повинні бути зроблені системні кроки, аби отримати високі задовільні квоти, і, як наслідок, – можливість для високих обсягів експорту як агропромислової продукції, так і високотехнологічних товарів,

виробництво яких необхідно оптимізувати вже сьогодні, починаючи з оборонно-промислового комплексу [6].

Внутрішньо найважливіша реформа, яку розпочала Україна, – це правоохоронні органи та судова система, і вона надалі залишається ключем до розвитку і успіху всіх інших реформ, безумовним пріоритетним напрямком для України в час повоєнної відбудови. Відсутність верховенства права – одна з найбільших вад незалежної України, яка призвела до цілого ряду негативних наслідків, зокрема в плані низьких показників рівня іноземного інвестування, адже дуже обмежена частка впливових інвесторів згідна скеровувати потоки свого капіталу до країни, де не превалюють нормативно-правові принципи. Індекс верховенства права (складова Індикаторів світового управління Світового банку) чудово демонструє цей провал. Як показано на рис. 1, навіть через 30 років після проголошення незалежності Україна не змогла досягти рівня судової та правоохоронної систем, який мали Польща, Словачька Республіка та країни Балтії на початку 1990-х років, коли вони розпочинали ринкові реформи. У цій сфері можна повідомити лише про частковий прогрес із повною реконструкцією 13 міліції у 2015 році та реформою Верховного Суду у 2017 році.

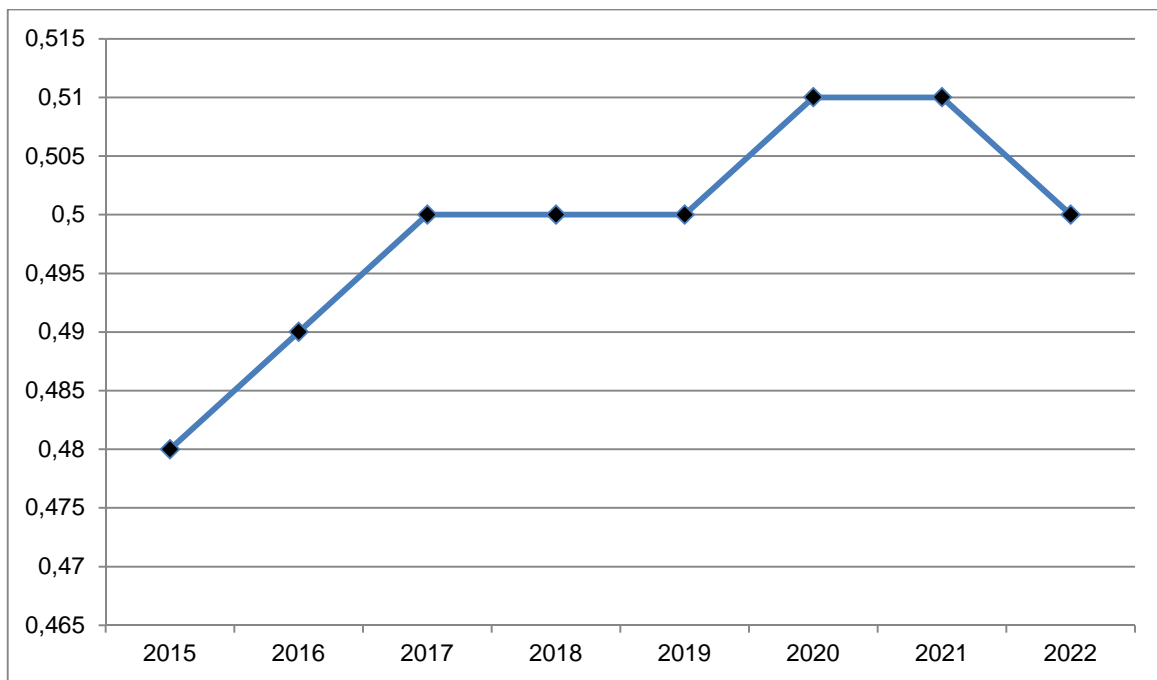

Рис. 1. Загальна оцінка верховенства права в Україні (2015–2022 рр.)

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

Також була спроба позбавити правоохоронні органи важелів тиску на бізнес шляхом передачі повноваження щодо розслідування «економічних злочинів» новоствореному Бюро економічної безпеки України (ЕББУ). Цілковито природно, що реформування лише окремих частин системи не дало вичерпних результатів, і в багатьох сферах реформа все ще триває: наприклад, щодо Вищої ради юстиції (ВРЮ), органу, який призначає та звільняє суддів, і Вищої кваліфікаційної Комісії юстиції (ВККЮ) – орган, який відбирає кандидатів на вакантні посади та перевіряє кваліфікацію суддів під керівництвом авторитетних міжнародних експертів.

Недєздатні правоохоронні органи та судова система спровокували створення спеціальної антикорупційної системи як проксі-правоохоронної системи для боротьби з корупцією на вищому рівні. До системи увійшли Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціальна антикорупційна прокуратура (САП), Агентство з розслідування та управління активами (АРМА), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Також було створено Державне бюро розслідувань (ДБР), хоча його функції явно збігалися з НАБУ (а НАБУ було незалежним від Офісу президента). Антикорупційна система була доопрацьована лише у 2019 році, після запуску Вищого адміністративного суду України (ВАСУ). Однак антикорупційні органи стикалися з перешкодами на кожному кроці своєї роботи, а більш активне опрацювання порушених справ почалося лише після початку війни, коли боротьба з корупцією опинилася в центрі уваги надання іноземної допомоги.

Аналізуючи події в Україні, можна зробити висновок, що теми корупції, прозорості державних закупівель, розіграшу тендерів, призначення чиновників, судових вироків та верховенства права як такого мають неабиякий резонанс у суспільному просторі, та потребують негайних доопрацювань, не

чекаючи закінчення бойових дій, аби уникати скандальних випадків зловживання владою та гальмування розвитку прозорого підприємництва [6].

Децентралізація – це ще одна з найвідоміших і найбільш фундаментальних реформ, які здійснила Україна, і котра потребує всебічної оптимізації. Реформа була запущена в 2014 році і не привернула особливого суспільного розголосу. Проте процес створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) просувався поступово і процес укрупнення територіальних громад завершився до 2020 року. ОТГ отримали значну вигоду від надходжень власних податків та додаткових трансфертів і дотацій з державного бюджету. За роки реформи ОТГ вдалося покращити свою соціальну інфраструктуру та зміцнити потенціал інституцій своїх громад. Стійкість ОТГ під час російського вторгнення стала одним із найбільш вражаючих доказів того, наскільки важливою та успішною була реформа децентралізації.

Незважаючи на те, що ця реформа є однією з найбільш вражаючих історій успіху, центральний уряд постійно переглядає правила, прагнучи обмежити фінансову незалежність місцевих громад. Війна, як і слід було очікувати, посилила тенденцію до централізації влади, хоча, варто сподіватись, що дані зміни і певні обмеження носять виключно тимчасовий характер. Чи не одразу після завершення бойових дій громади повинні отримати свої інструменти автономії назад, аби більш предметно та ефективно працювати над тотальної відбудовою своїх околиць та модернізацією інфраструктури до стандартів ЄС.

Попри це, центральні інституції державної влади мають забезпечити прозорий контроль над усіма закупівлями та різного роду проектами, щоб громадськість мала доступ до даної інформації і могла моніторити законність і раціональність зазначених процесів, оскільки платники податків мають мати право слідкувати за коштами, які вони сплатили в казну. Важливо нагадати, що український уряд вже відзначився різними ефективними цифровими платформами, які уможливають імплементацію вищезгаданих змін. До прикладу, однією із ключових реформ було можна вважати запровадження системи публічних онлайн-закупівель Prozorro. Процес державних закупівель в Україні був уражений корупцією та був надзвичайно непрозорим. Починаючи з 2016 року, коли було створено онлайн-систему Prozorro, правила у цій сфері кардинально змінилися, привнісши у сферу державних закупівель прозорість та помітну ефективність. Сама система не ідеальна, що демонструє небезпеку покладатися на технологію для вирішення процедурних питань, і користувачі часто повідомляють про лагівки.

Проте створення Prozorro допомогло подолати багато корупційних проблем у державних закупівлях в Україні, і його часто рекламують як практичний приклад для інших країн. На жаль, ще до війни українська влада почала видаляти певні великі інфраструктурні проекти з Prozorro і з початком війни роль Prozorro ще більше звузилася. Отже, відновлення повноцінного функціонування даної платформи, а також розширення її функціоналу, мають вважатись першочерговими пріоритетами у повоєнний період.

Окрім цих радше адміністративних змін, макростабілізація української економіки після анексії Росією Криму та проксі-вторгнення на Донбас у 2014 році була однією з найважливіших передумов для створення основи для майбутнього розвитку країни (таблиця 1).

Таблиця 1

Україна: фундаментальні макроекономічні показники у 2013-2021 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ВВП, постійні ціни, % зміни	0,0	-6,6	-9,8	2,4	2,4	3,5	3,2	-3,8	3,4
Інфляція на кінець періоду, %	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	4,1	5,0	10
Чисте кредитування/ позичення, % ВВП	-4,8	-4,5	-1,2	-2,2	-2,3	-2,2	-2,0	-6,0	-4,0
Валовий борг, % ВВП	40,5	70,3	79,5	79,5	71,6	60,4	50,5	61,0	49,0
Сальдо поточного рахунку, % ВВП	-9,2	-3,9	1,7	-1,5	-2,2	-3,3	-2,7	3,3	-1,1

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

Як свідчать дані табл. 1, упродовж 2013–2021 років, навіть перебуваючи у стані війни, Україні вдалося уникнути боргової кризи, стабілізувавши платіжний баланс і повернувшись до помірного зростання з 2016 року. Впродовж того самого періоду дефіцит загального державного управління (ЗД) і валовий борг до ВВП були скорочені, валові міжнародні резерви НБУ зросли (рис. 2), обмінний курс гривні стабілізувався, інфляція зменшилася. Серйозне підвищення інституційної спроможності Національного банку України (НБУ) (2015 р.) із упорядкованою організаційною структурою та акцентом на прозорості, а також повна реструктуризація банківського сектору були одними з найуспішніших прикладів реформ після революції Гідності в 2013 і 2014 роках. З 2014 року НБУ закрит понад 100 банків, причому екстрена націоналізація найбільшого українського банку – ПриватБанку, що належить 16 політично впливовим бізнесменам, – найбільш вражаючий крок у цьому процесі. Це явище було абсолютно новим процесом для України, оскільки банківська система була тісно пов'язана з могутніми

олігархами, які використовували банки як спосіб переказу державних коштів на власні рахунки. Реформа у фінансовому секторі поставила під загрозу цю реальність і спричинила певну децентрацію української економіки, а, отже, потребує негайного вирішення, аби не стати каменем спотикання під час тотальної повоєнної відбудови. Оптимізація банківської система та покращення ліквідності капіталу зможуть створити важливі передумови для покращення інвестиційного клімату для залучення великих іноземних інвесторів, які, своєю чергою, зможуть стимулювати ріст високотехнологічного виробництва в Україні [6; 5].

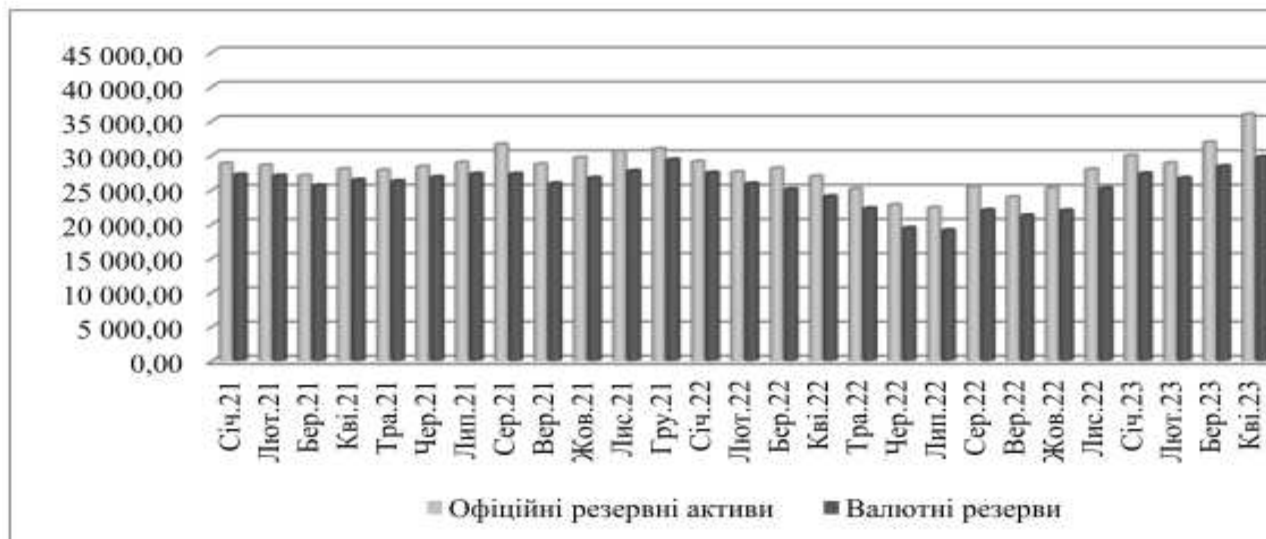

Рис. 2. Міжнародні резерви (на кінець періоду, млн дол. США)

Джерело: побудовано авторами на основі [6]

Прогрес був досить обмеженим щодо інших зобов'язань. Положення Митного кодексу ЄС, станом на 2022, були імплементовані лише частково та охоплювали обмежене коло питань. Наприклад, інститут уповноважених економічних операторів запроваджено, але ще не набув популярності серед бізнесу. Саме тому, у перспективі підготовки до членства Україні доведеться багато зробити для розвитку інституційної спроможності своїх митних органів. Це передбачатиме розвиток митної інфраструктури (будівлі, пункти пропуску, технічне обладнання тощо), ІТ-рішень для митниці та перепідготовку персоналу для створення єдиної ефективної системи митних правил [9].

У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС завдяки надзвичайно швидкому рішенню Європейської Ради, ухваленому в той час, коли країна протистояла повномасштабному вторгненню Росії. Збереження статус-кво в рамках реалізації УА стало важливою передумовою для переговорів про вступ. Незважаючи на те, що за 8 років було досягнуто багато, перешкоди залишаються на шляху розвитку країни. «Заморожений» прогрес – у встановленні верховенства права, триваюча слабкість державної служби та широкі повноваження держави, і, зокрема, політичне втручання, яке це дозволяє, – залишаються найважливішими з цих проблем.

Деякі зобов'язання, взяті Україною під час цього процесу, повинні бути виконані, включаючи складний набір політичних і регуляторних рішень (що охоплюють антиолігархічне законодавство, імплементацию антимонопольних правил, а також кращий інвестиційний клімат і доступ до фінансування для реконструкції). Наприклад, гармонізація європейського законодавства про навколишнє середовище щодо викидів парникових газів (наприклад, вимоги Директиви про великі спалювальні установки щодо лімітів забруднення повітря великими електростанціями) вимагатиме значних інвестицій і, фактично, повного ремонту старих і сильно зношених в країні систем виробництва електроенергії. Такі питання також суперечать інтересам бізнес-груп, які володіють електростанціями, відповідальними за найбільше забруднення, і виступають проти таких обмежень. Проте, першочергово у вищих чинах органів державної влади має бути чітке розуміння і політична воля, аби все таки орієнтуватись на вимоги ЄС щодо вищезазначених питань. Своєю чергою, держава має дослухатись до проблем, з якими безпосередньо стикається і ще стикнеться український бізнес. Для переорієнтації багатьох виробничих і торговельних процесів на європейські зразки потрібні значні кошти, яких в українського бізнесу в силу різних обставин може не бути. Саме тому, представники України в дорадчих комітетах при ЄС, як і представники дипломатії, мають у відкритий і рішучий спосіб донести дану реальність до європейських партнерів, які мали б негайно скерувати інвестиційні потоки для вирішення проблем, зокрема в сфері екологічного виробництва, як це було вже у випадку багатьох країн Європи, які доєднались до ЄС в останні 20 років та стикнулись з рядом труднощів.

Україні було надано беззастережний статус кандидата на членство в ЄС, підхід, який був широко підтриманий українським громадянським суспільством. Однак, у світлі численних інституційних проблем всередині країни, Європейська комісія окреслила сім умов для України після отримання кандидата, які мають бути виконані до початку переговорного процесу про вступ. Попередні умови переважно пов'язані з верховенством права та включають вимоги щодо реформування Конституційного суду, судової реформи, боротьби з корупцією, боротьби з відмиванням грошей, імплементації антиолігархічного законодавства, гармонізації законодавства про ЗМІ та внесення змін до законодавства про національні меншини [10].

Європейська комісія зазвичай здійснює суворий контроль і стежить за прогресом у виконанні таких зобов'язань. Україні потрібно буде не лише їх виконати, а й переконати країни-члени ЄС визнати результати та продемонструвати кейси, що працюють на практиці. Це має допомогти усунути політичний бар'єр скептицизму в окремих державах-членах ЄС і дати сигнал про продовження процесу вступу з початком переговорів про вступ.

Незважаючи на те, що Україна отримала статус кандидата заздалегідь, з огляду на неповне виконання Україною Угоди про асоціацію, повноправне членство в ЄС відбудеться нескоро. Нинішню політику розширення ЄС уповільнює, серед іншого, обмежена здатність інституцій Союзу приймати нових членів. Одним із ключових питань у зв'язку з цим є те, чи отримає Україна варіант вступу з урахуванням її національних особливостей та війни, що триває, чи процес вступу відбуватиметься в рамках існуючої моделі вступу для країн-кандидатів [4].

У 2020 році Європейський Союз оновив свою методологію вступу для нових кандидатів, тому він уже має оновлене бачення власної спроможності до розширення. Одним із варіантів процесу вступу є західнобалканський сценарій. Сербія і Чорногорія вже давно ведуть переговори про вступ до ЄС, тоді як Албанія і Північна Македонія тільки почали. Ці країни-кандидати повинні були імплементувати положення певних розділів законодавства ЄС у кластерному форматі, разом із цілями або встановленням контрольних показників Європейською комісією, постійним моніторингом або скринінгом ефективності та закриттям цих розділів після того, як усі держави-члени ЄС нададуть позитивні оцінки. Будучи країною-кандидатом, Україна також може вести переговори з ЄС про поетапне приєднання, також відоме як поетапне приєднання на основі секторів, за якого прогрес у певному секторі дозволяє кандидату де-факто претендувати на інтеграцію до ринку ЄС в цьому секторі.

Інший підхід передбачає розробку специфічної для України процедури, яка фактично була б пільговим приєднанням із перехідними періодами. Враховуючи триваючу війну, деякі зобов'язання ЄС не можуть бути легко виконані у «звичайний спосіб», тому Україна могла б домовитися з ЄС про встановлення перехідних періодів у певних секторах, які інакше неможливо виконати в короткостроковій перспективі. Країни, які є кандидатами на членство в ЄС, повинні імплементувати розділи 23 і 24 європейського законодавства, які вимагають реформ у сфері правосуддя та захисту основних прав людини, а також ефективної роботи судової системи, включаючи суди, антикорупційні органи та політичні інститути. Це було поставлено перед Україною в рамках умов її кандидатури, і це ключова вимога, яку необхідно виконати для подальшого прогресу у вступі.

У новітній історії України є багато прикладів ухвалення хороших законів, таких як реформи газового ринку чи реформа корпоративного управління в державних компаніях, але слабкі державні інституції або надмірний політичний вплив, який спотворює їх виконання, фактично гальмують прогрес. Відсутність верховенства права та прозорості політичного механізму в поєднанні з проникненням груп інтересів може уповільнити та спотворити фундаментальні секторальні зміни [5].

Адміністративна реформа, з її складністю та важливістю, є окремим питанням, яке включає зміни в адміністративних структурах та механізмах політичного механізму. Якщо це буде успішно завершено, це зіграє вирішальну роль у виділненні значних коштів на післявоєнне відновлення України. Загалом Україна має чітко прагнути до повної відповідності попереднім умовам ЄС та зміцнення спроможності власних інституцій. Більшість нормативно-правових актів, які Україна має прийняти для подальшої інтеграції, заблоковано на етапі розгляду та голосування. Підрозділи європейської інтеграції країни мають бути зміцнені, щоб належним чином генерувати якісні зміни до законодавства та запобігати подальшому втручанням та викривленням [9].

Ефективний взаємозв'язок і координація між Урядом і Верховною Радою є критично важливими для прогресу вступу до ЄС. Одним із прикладів тут є досвід Польщі та країн Східної Європи на етапах підготовки до вступу; їхні уряди були готові розробити якісні зміни до законодавства, а їхні законодавчі органи були належним чином підготовлені до прийняття таких змін.

Труднощі та невизначеність, через які Україні доводиться пройти через війну, а також відсутність чіткого бачення з боку ЄС щодо того, як Союз може виглядати після вступу України, означають, що країні може знадобитися набір конкретних умов вступу та винятки, що відображають як прогрес, досягнутий у рамках 34 УА, який стане перевагою під час переговорів про вступ, так і нагальну потребу в підтримці сьогодні. Принаймні, Україна має пережити війну з Росією, щоб просуватися далі до ЄС і згодом пройти етапи переглянутої версії нової (2020) методології

розширення ЄС, за винятками, пов'язаними зі специфікою країни та післявоєнні умови з особливим акцентом на реформі верховенства права [9].

Якщо ЄС обирає «пільгову» модель вступу з перехідними періодами, тоді буде необхідна спільна дорожня карта реформ: чітко визначений план дій із залученням відповідної цільової підтримки з боку ЄС на постійній основі як країни-кандидата, з належним чином спроєктованими потребами та належним чином визначеними ресурсами для їх задоволення. Європейська комісія є технократичною інституцією, яка з точки зору розширення ЄС здебільшого зайнята балансуванням політичних та економічних інтересів окремих держав-членів при технічній оцінці реформ. Оскільки всі ключові рішення щодо майбутнього розвитку ЄС є результатом досягнення консенсусу між державами-членами (а розширення вимагає одностайності), Україна має посилити свій вплив, працювати зі скептиками, щоб продемонструвати переваги тісніших відносин і показати свою відданість реформам через стійкий прогрес. Без таких зусиль країна не зможе створити достатню політичну підтримку, щоб належним чином пройти через етапи переговорів про вступ [10].

Отже, уряд має визначити пріоритетність державних видатків (з державного бюджету) на такі функції:

1. Відновлення та модернізація фізичної інфраструктури, зокрема транспортної (бюджетне фінансування цієї функції прогнозується на рівні 3 % ВВП у 2023–2025 роках) [11];

2. Соціальна реабілітація постраждалих від війни, відновлення соціальної інфраструктури та надання соціальних послуг населенню (соціальні видатки бюджету прогноуються на рівні 8,4–8,5 % ВВП) [11];

3. Ремонт та реконструкція житлового фонду (у 2023–2025 роках передбачено бюджетне фінансування «житлово-комунального господарства» у розмірі 2–2,7 % ВВП) [11];

4. Відновлення мережі закладів освіти та охорони здоров'я, відновлення реформ у системі освіти та охорони здоров'я (у 2023–2025 роках прогнозується фінансування освіти на рівні 5,1–5,2 % ВВП, охорони здоров'я – 3,5–3,6 % ВВП) [11];

5. Відновлення та модернізація промислових потужностей, державна підтримка МСП, відбудова пошкоджених сільськогосподарських активів, розмінування та рекультивация земель;

6. Розширення виробничих потужностей військово-промислового комплексу та належне фінансування національних збройних сил (після закінчення війни бюджетні асигнування на оборону можуть становити 6–9,7 % ВВП) [11].

Прямі іноземні інвестиції до ВВП України відображено на рис. 3.

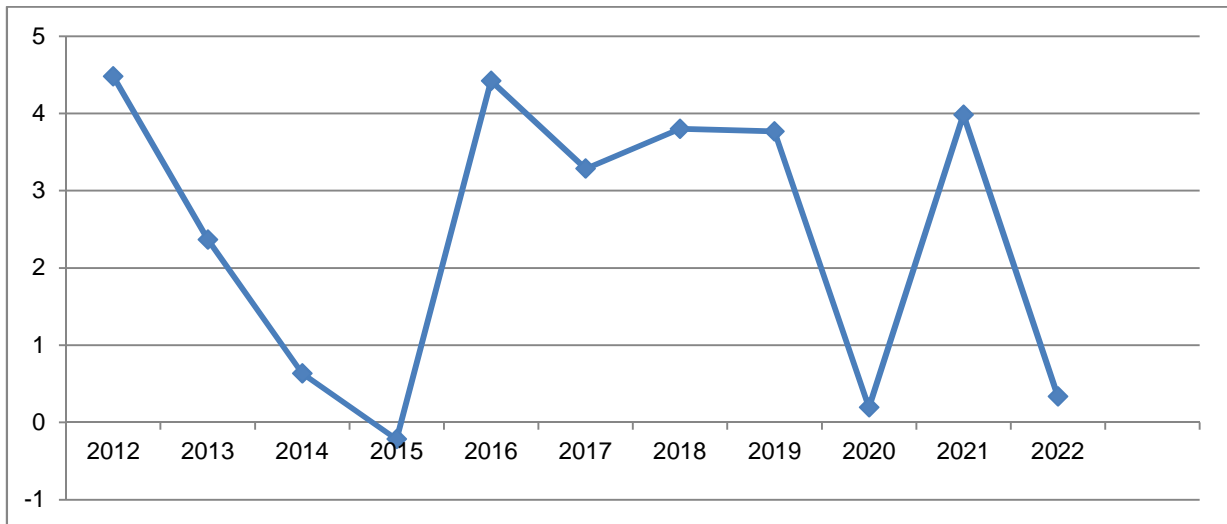

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції, чисті надходження (% ВВП) – Україна
Джерело: побудовано авторами на основі [12]

Враховуючи дефіцит внутрішніх ресурсів у післявоєнній економіці, адекватна зовнішня допомога є важливою для успішної реконструкції. Для належної координації бюджетних програм України та зовнішнього фінансування ми пропонуємо створити Агентство з управління міжнародною допомогою, яке б взаємодіяло з іноземними донорами та узгоджувало строки та обсяги виплат іноземних коштів; координувало діяльність різних донорів, використовуючи свої порівняльні переваги; відбирало запити на фінансування від бенефіціарів та контролювало розподіл іноземних коштів у державному та приватному секторах України [3].

Висновки з проведеного дослідження. Для відновлення стійкості державного боргу та забезпечення можливості для успішної післявоєнної відбудови економіки України варто було б працювати над збільшенням частки іноземних грантів до 40-50% у 2024–2026 роках у структурі

зовнішнього офіційного фінансування уряду України, а також проведення реструктуризації зовнішнього державного боргу перед офіційними двосторонніми кредиторами та власниками єврооблігацій із значними дисконтами до номінальної вартості облігацій та позик (тобто не нижче 60 %). Щоб збільшити державні надходження, які знадобляться у післявоєнний період, особливо після того, як підтримка міжнародних донорів припиниться, влада має розглянути наступні варіанти.

Потрібно зважитись на підвищення ставки внесків на соціальне страхування з нинішніх 22 % від валової заробітної плати принаймні до 28 %, а також скасування обмеження на максимальну суму внесків. Таким чином можна отримати додаткові доходи в розмірі не менше 2 % ВВП. Завдяки запровадженню прогресивного ПДФО з однією-двома додатковими ставками в діапазоні 25–40 % можна отримати додаткові доходи в розмірі 1–1,5 % ВВП.

Необхідно зробити акцент і на усунення лазівок у чинній податковій системі, розширення бази оподаткування, скасування непотрібних податкових пільг, а також на покращення дотримання податкового законодавства, зміцнення потенціалу податкової адміністрації, цифровізацію та спрощення різного роду бюрократичних процедур [13].

В той час як зміни до податкових норм завжди викликатимуть різного роду диспути, громадські та політичні дискусії, ніхто не заперечить важливість стимуляції інвестиційних майданчиків, а також втілення багатьох проєктів, котрі передбачатимуть довгострокову міжнародну співпрацю України з державами-донорами, державами-інвесторами, а також першочергово – з державами-партнерами. Окрім цього, вищезазначені правові зміни повинні суттєво спростити та налагодити не лише міждержавні партнерські відносини, але й комунікацію українського бізнесу зі світовими ринками капіталів, постачальниками, партнерами та покупцями [1].

Враховуючи той факт, що значну кількість міської та сільської агломерації було зруйновано вщент, на етапі відновлення потрібно подбати про комплексні моделі відбудови, враховуючи всі важливі чинники, нові логістичні маршрути та потенціал того чи іншого регіону, як і його інфраструктури. Окрім відновлення житлового фонду, освітніх та медичних закладів, необхідно одразу проєктувати майбутні ринки праці та засновувати технологічні фабрики та заводи, які будуть рентабельні та створять робочі місця для населення, яке повернеться до своїх нових домівок. Без кроків, які одразу забезпечать економічну автономність нових міст, містечок і сіл, неможливо говорити про повноцінне раціональне відновлення громад, яких без державних та іноземних дотацій чекатимуть депресивні економічні та соціальні показники.

Література

1. Марачевська А. Практична цінність антикризового управління підприємством у воєнний та післявоєнний час в Україні. *SWorldJournal*. 2022. № 13-02. С. 7-12.
2. Братко О. С., Саламон І. Р. Використання цифрових технологій для просування продукції на міжнародних ринках. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10289> (дата звернення: 20.05.2023).
3. Єпіфанова І., Болотнов Д. Місце стратегії в системі антикризового управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3. С. 329-340.
4. Хоменко І. О., Волинець Л. М., Шамкало А. О. Особливості надходження прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економіку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1(25). С. 12-30.
5. Геращенко С. О., Чорнобаєв В. В. Взаємозв'язок економічної свободи, підприємництва та економічного розвитку у глобальній економіці. *Економічний вісник Національного аграрного університету*. 2019. № 4. С. 36-43. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/4/EV20194_036-043.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2023).
7. Офіційний сайт проєкту «Всесвітнє правосуддя» URL: <https://worldjusticeproject.org/> (дата звернення: 20.05.2023).
8. База даних МВФ World Economic Outlook, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases> (дата звернення: 20.05.2023).
9. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2021 року. Аналітична записка. Міністерство економіки України. Київ, 2022. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2023).
10. Макаренко І. Виступ директора Інституту еволюційної економіки під час прямого ефіру на i-ua.tv. Київ, 15.06.2022. URL: <https://i-ua.tv/news/> (дата звернення: 20.05.2023).
11. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. *Офіційний веб-портал Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (дата звернення: 20.05.2023).

12. Офіційний сайт Світового Банку. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення: 20.05.2023).

13. Кононенко Л., Юрченко О., Гай О. Теорія бухгалтерського обліку в умовах становлення глобальної економіки та інформатизації суспільства. *Економічний простір*. 2021. № 170. С. 83-87. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> (дата звернення: 20.05.2023).

References

1. Marachevska, A. (2022), "The practical value of anti-crisis management of the enterprise in wartime and postwar times in Ukraine", *SWorldJournal*, no. 13-02, pp. 7-12.

2. Bratko, O.S. and Salamon, I.R. (2022), "Use of digital technologies to promote products on international markets", *Efektivna ekonomika*, no. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10289> (access date May 20, 2023).

3. Yepifanova, I. and Bolotnov, D. (2022), "The place of strategy in the system of anti-crisis management of enterprises", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 329-340.

4. Khomenko, I.O., Volynets, L.M. and Shamkalo, A.O. (2021), "Peculiarities of inflow of foreign direct investments and their impact on the economy of Ukraine", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 1(25), pp. 12-30.

5. Herashchenko, S.O. and Chornobaiev, V.V. (2019), "Interrelationship of economic freedom, entrepreneurship and economic development in the global economy", *Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no.4, pp. 36-43, available at: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/4/EV20194_036-043.pdf (access date May 20, 2023).

6. "Official website of the State Statistics Service of Ukraine", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (access date May 20, 2023).

7. "Official website of the "Universal Justice" project", available at: <https://worldjusticeproject.org/> (access date May 20, 2023).

8. IMF database World Economic Outlook, 2022, available at: <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases> (access date May 20,

Ministry of Economy of Ukraine (2022), *Zahalni tendentsii tinovoi ekonomiky v Ukrayini u sichni-veresni 2021 roku. Analitichna zapyska* [General trends of the shadow economy in Ukraine in January-September 2021. Analytical note], Kyiv, Ukraine, available at: <http://www.me.gov.ua> (access date May 20, 2023).

9. Makarenko, I. (2022), "Speech of the Director of the Institute of Evolutionary Economics during the live broadcast on i-ua.tv", available at: <https://i-ua.tv/news/> (access date May 20, 2023).

10. Official web portal of the National Bank of Ukraine (2021), "Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (access date May 20, 2023).

11. "Official website of the World Bank", available at: <https://www.worldbank.org/en/home> (access date May 20, 2023).

12. Kononenko, L., Yurchenko, O. and Hai, O. (2021), "Theory of accounting in the conditions of the formation of the global economy and informatization of society", *Ekonomichniy prostir*, no. 170, pp. 83-87, available at: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/911> (access date May 20, 2023).